

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jus Canonicvm R.P. Pavli Laymanni, Soc: Jesu Theologi, Et
Olim In Alma Et Episcopali Academia Dilingana SS.
Canonum Ordinarii Professoris**

Laymann, Paul

Dilingæ, 1666

Capitvlvm IX. Per tuas.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62559](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62559)

SUMMARIUM.

1. Laicus vii non potest esse iudex in causa ecclesiastica, ita nec arbiter, nec arbitrator.
2. Ex plenitudine tamen potestatis papalis potest causa ecclesiastica committi laicis, & in eisdem compromitti.

NOTANDUM Vn. Sicuti laicus non potest esse iudex in causa ecclesiastica, c. 2. de iudicijs, c. lator, 5. Qui filij sint legitimi, ita nec arbiter, vel arbitrator. Quia vniuersim indecens est, si laici ecclesiastica negotia tractent. Excipitur tamen plenitudo papalis potestatis, per quam ecclesiastica causa laicis committi potest. Vide Gl. hic, ver. spiritualibus, & quæ dicentur c. seq. At verò in causis Ecclesiarum, & Clericorum temporalibus compromitti posse in laicum, conitat ex c. dilecti, 4. hoc tit.

CAPITVLVM IX.

Per tuas.

PARAPHRASIS.

Controuersia erat inter Hospitalarios S. Ioannis, & Plebanum de Piscia, super Hospitali S. Allucij. Ea commissa erat Archiepiscopo Genuensi. Sed postea Procurator Plebani & pars aduersaria cum consensu Archiepiscopi compromiserunt in arbitros, clericum vnum, & duos laicos, interposito iuramento. Sed cum arbitriū pronuntiatum fuisset, & executioni mandandum per Archiepiscopum Pisanum ex Innocent. III. commissione, Plebanus se opposuit, tribus allatis rationibus: Prima, quia Procurator generale tantum mandatum accepit, non autem speciale ad compromittendum, vel transigendum: Altera, quia Procurator non fuerat cum consensu Capituli institutus. Tertia, quod arbitrium à duobus laicis vnà cum clerico fuerit pronuntiatum, quamuis cum consensu Archiepiscopi. Cum hæc ad Innocentium relata essent, rescripsit ad Archi-

episcopum, Si ex parte Plebani arbitrium approbatum, seu exomologatum fuit, ratum esse oportere, & executioni mandandum: Sin autem approbatum non fuit, tunc distinguendum; vtrum pœna compromisso apposta fuerit, necne: Si apposta, ad eam agi potest: sin nulla apposta pœna, tunc procurator conueniri poterit ad præstandum interesse, quia iuramento suo seipsum, non Ecclesiam obligare poterat. Quod verò obiectum fuit de duobus laicis, in quos vnà cum clerico compromissum erat, id nihil obstat debet; cum id factum fuerit ex consensu & auctoritate Archiepisc. Genuensis, cui causa à Pontifice delegata erat.

SUMMARIUM.

1. Qui transigere non potest, nec compromittere potest.
2. Arbitrari solus laicus in ecclesiastica causa (excepta plenitudine potestatis papalis) non potest; potest autem vnà cum clerico, accedente consensu ecclesiastici Prelati.
3. Si per stipulationem iure civili vel canonico per nutum pactum absolute compromissum fuit in arbitros, actio competit, vt obseruetur arbitrium, vel pars nolens seruare soluat alteri parti, quantum eius interest.
4. Nisi compromittens approbauerit laudum, tunc indistincte seruari debet.
5. Aut manifestam iniquitatem laudum contineat, tunc pars altera intra decem dies reclamando actionem competitentem compromittentis debilitat. Reclamatio autem hæc fieri debet apud proprium iudicem reclamantis.
6. Si fuit compromisso pœna apposta, licet compromissori a sententia recedere, sed pœnam soluere cogitur.
7. Excipe 1. Nisi expresse sententia arbitri ab eo approbata fuerit: quo casu stare eâ cogitur, nec sufficit pœnam soluere.
8. Excipe secundo: Nisi adiecta sit clausula, vt nihilominus arbitri sententia ra-

ra maneat: tunc enim transgressor ad compromissi obseruantiam, & ad pœnam cogi potest.

9. Iuramentum obligat ipsum iurantem personaliter, non aliam personam, nisi habeatur speciale mandatum iurandi in animam alterius.
10. Si procurator absque mandato compromisit, contra ipsum executio fieri potest.
11. Si compromissor iurauit, se arbitri sententiã staturum esse, ex tali iuramento iure civili nulla tribuitur actio, secus de iure canonico.
12. Si compromissoris iurantis intentio se extendit etiam in eum casum, ut se obligare voluerit ad standum arbitrio, et si illud iniquum foret, tunc reclamare poterit, secus est, si intentio saltem habitualis se eoque non extendit, vel dubium sit, an se eoque extenderit.
13. Iuratus compromissor satisfacit, si interesse præstet.
14. Satisfacit etiam, si pœnam soluat, in casu quo compromissum cum pœna violatori adiecta, iuramento confirmauit.

NOTANDVM I. Qui transigere non potest, is nec compromittere: cum par sit utriusque ratio, atque eundem effectum tendant. Ita Imola hic, n. 2. Abb. in c. exposta, n. 3. eod. tit. & videri potest c. qui ad agendum, 4. iun. Gl. ver. vel pacisci, de Procurat. in 6.

NOTANDVM II. Licet laicus, si solus sit, super causa Ecclesiastica arbiter deputari non possit, excepta plenitudine potestatis Papalis; tamen vnã cum clerico super tali causa arbiter constitui potest, si Ecclesiastici Prælati assensus accedat, ut hic apparet.

Dices: Igitur Episcopus laico, vnã cum Clerico causam Ecclesiasticam delegare poterit iudicandam. Respondeo cum Ioann. Andr. hic n. 12. Gl. in c. præc. ver. spiritualibus, Abb. ibid. n. 4. negandam esse consequentiam. Nam iudicare in causa spirituali, seu Ecclesiastica est actus iurisdictionis spiritualis, quæ in laicum cadere non potest. Sed arbitrii,

sicuti & consilium suum proferre super causa Ecclesiastica, cum non sint actus iurisdictionis, in laicum cadere possunt. Quare laici in Consistorijs Episcoporum consiliarij & assessores esse possunt, sed non Iudices.

NOTANDVM III. Si in arbitros per stipulationem spectato civili iure, aut per nudum pactum secundum ius canonicum, compromissum fuit, refert, vtrum absolute compromissum fuerit, an verò apposita pœna, quæ soluenda sit ab eo, qui arbitrio non steterit. Priore casu actio competit, ut obseruetur arbitrium, aut, si vnus compromittentium seruare nolit, ut soluat alteri parti, quanti eius interest, l. diem, 27. §. vlt. ff. eod.

Excipe I. Nisi compromittens expressè, vel tacitè receperit, seu approbauerit sententiam seu laudum arbitri, tunc indistinctè seruari, & executioni mandari debet, ut hic habetur, & in l. ne in arbitris, 4. l. cum antea, 5. C. eod. Quamuis autem eo loco ad approbationem seu exomologationem laudi, si ea expressè fiat, subscriptio requiratur, tamen secundum ius canonicum, & conscientiam, (vbi ad veritatem magis attenditur) ea necessaria non videtur, ut Hostiens. Anton. & Abb. hic monent, n. 9.

Excipe II. Si laudum manifestam iniquitatem continere videatur, ideòque pars altera intra dies decem reclamet, seu contra laudum excipiat, hac enim reclamazione debilitabitur actio alteri compromittentium cõpetens, cit. l. cum antea. Vbi dicitur, quod contradictio, seu reclamatio ista intra dies decem destinanda sit ad aduersarium, vel ad Iudicem. Sed ad quem Iudicem? Resp. Ad proprium Iudicem reclamantis, ut videl. si actio contra ipsum intentata, vel intentanda sit, reclamatio ista exceptionis instar sit, sicuti docet c. Quintauallis, n. 39. de iureiur. Mol. tr. 5. disp. 35. n. 8. licet alij aliter sentiant. Quamobrem nota hic, quod vir bonus, ad quem recurritur, ut arbitrium vel rescindat, vel ad æqualitatem reducat, sit ipsemet Iudex, sicuti ibid. Abb. monet n. 38. argum. l. continuus, 137. §. cum ita, ff. de verb. oblig. Quod si verò compromittens decem

Ooooo 3 dies

dies post latum arbitrium neque reclamet, neque expressè approbet, sed sileat, tunc ea tacita approbatio reputabitur, vt postea reclamare seu quasi appellare non liceat, vti colligitur ex cit. l. cum antea, & docet Gl. communiter recepta in l. i. ver. actio, vers. Sed cum, C. eod. contra Bartolum ibid. n. 3.

6 In posteriore casu si pœna transgressori adiecta sit, compromissor à sententiâ recedere potest, sed pœnâ solvens cogitur, l. i. Gl. ver. metu, & Auth. decernit, C. eod. Idemque locum habet in omni pœna conuentionali, si vel contractui, vel transactioni adiecta sit, vt videre licet apud Mol. tr. 2. disp. 556. n. 10.

7 Excipe primò: Nisi sententiâ arbitri expressè approbata seu exomologata fuerit à compromittente, tunc eâ stare cogitur, neque sufficit pœnam soluere: secus autem est, si tacitè tantùm sit approbata, per lapsum dierum decem, sicut Mol. docet cit. disp. 35. n. 12. & sumitur ex cit. Auth. decernit. Quare tacita exomologatio eò tantùm inseruit, quòd quis post lapsum dierum decem reclamare non possit.

8 Excipe secundò: Nisi adiecta sit clausula, vt nihilominus sententiâ arbitri rata maneat, tunc qui contrauenit, & pœnam soluere, & sententiâ parere cogitur, arg. l. penult. ff. de transact. l. cum proponas, 17. C. eod. vbi hæc traduntur de transactione, si rato manente pacto, pœna adiecta sit, transgressorem & ad pœnam compelli posse, & ad transactionis obseruationem: Idemque est in arbitrio, vt videri potest apud Mol. tr. 2. disp. 556. n. 10. iun. tr. 5. disp. 35. n. 16. 17.

Veruntamen tamen si pœna quomodocunque adiecta sit, potest tamè compromittens reclamare allegando iniquitatem manifestâ, vel fraudem. Neque enim partes in arbitros compromississe censendi sunt, etiam si iniquè pronuntiauerint: prohibentur autem partes inter compromittendum renuntiare reclamationi, ita vt vtrinque obseruandum sit arbitrium, tametsi iniquum fuerit, iuxta l. societatem, 67. §. arbitrorum, ff. pro socio. Nihilominus tamen exceptio competet, si dolus aduersarij intercessit: quâ-

doquidem conueniri haud potest, vt quilibet de dolo proprio non teneatur, sicut bene tradit Mol. tract. 5. disp. 30. & disp. 35. num. 10.

NOTANDVM IV. Iuramentum ipsum iurantem personaliter, non aliam personam obligat: Nisi habeatur speciale mandatum ad iurandum in animam alterius. Quare videri potest Innocent. hio n. 4. Sanch. lib. 3. moral. c. 13. n. 17. & seqq.

NOTANDVM V. Si Procurator absque mandato compromissit, contra ipsum executio fieri potest. Et habet id locum in omni procuratore, qui se ad aliquid nomine absentis præstandum offert, cuius mandatum non habet, l. Plantius, 61. ff. de Procurator.

Restat quæstio: Si compromissor iurauit, se arbitri sententiâ staturum esse, ad quidnam obligetur. Respondeo & Dico I. Licet ex tali iuramento ciuili iure Auth. de iudicibus, §. Quia verò, nulla tribuatur actio, sed perinde esse debeat, ac si appositum non fuerit, secus tamen dicendum de iure canonico, sicuti ex consueti tradunt Abb. hien. 13. & c. 2. n. 8. eod. Molin. tr. 4. disp. 36. contra Bartol. in cit. Auth. Nam omne iuramentum promissorum seruandum est, si sine peccato seruari possit.

Dico II. Si compromissum iuramento firmatum sit, pendet ex intentione iurantis, vtrum se obligare voluerit etiam in eum casum; tametsi iniquum arbitrium fuerit: Tunc obligatur, vt reclamare seu reductionem ad æquum boni viri, id est, iudicis arbitrio petere haud possit. Secus verò est, si intentio, saltem habitualis, se eò vsque non extendat.

Sed quidnam in dubio præsumendum est? Mol. cit. disp. 36. n. 3. ait: In dubio standum esse arbitrio, tametsi iniquum sit, nisi iuramenti relaxatio obtineatur. Sed contrarium rectè docuisse videtur Celsus in l. si libertus, 30. ff. de operis libertorum, cum ait: Ea ferè mens est personam arbitrio substituentium (quamvis cum iuramento, vt in casu illius l.) vt quia sperent eum rectè arbi-

arbitraturum, id faciant, non quia vel immodicè obligari velint. Et consentiunt ea, quæ docui lib. 4. Th. mor. tr. 3. c. 9. corol. 2. & 3.

13) Dico III. Si quis iuratus promiserit, arbitri sententiâ se statutum, satis facit, si inter esse præster. Ita sumitur ex hoc c. & cum Innoc. hic n. 3. docui lib. 4. Th. mor. tr. 3. c. 9. corol. 2. exemplo 3. contra Abb. hic n. 13.

14) Dico IV. Si quis compromissum cum poena violatori adiecta, iuramento confirmavit, satis facit, si poenam soluat. Ita Innoc. hic, & docui loco cit. cōtra Abb. hic n. 14. Mol. cit. disp. 35. n. 20. & disp. 36. vbi ait, quod iuramentū appositum pactioni cum adiectione poenæ, habeat vim clausulæ, *raro nihilominus manente pacto*; argum. l. si quis maior, 41. C. de transact. Ad quam facilis est responsio, legem poenalem esse, in poenam perituri latam; vt qui transactionem, vel pactum iuratum violauit, infamis fiat, & actione priuatus, omni emolumento ex pactione careat. Quæ non obligant ante Iudicis sententiam, ac condemnationem. Probari autem debent hæ duæ assertiones ex eo; quia iuramentum in dubio intelligi debet secundum terminos iuris, & secundum naturam actus, cui apponitur, c. quemadmodum, 25. de iureiur. Atqui compromissum cum adiectione poenæ eam suapte natura, & iuris constitutione obligationem parit, vt vel stare oporteat arbitrio, vel poenam soluere: Ergo ita etiam obligat, si iuramentum accedat; quippe quod obligationem non extendit, sed tantum intendit. Interim nemo negat, aliam posse esse intentionem iurantis (quæ tamen in dubio non præsumitur) videl. obligandi se specificè ad seruandum arbitrium, atque insuper, si non obseruauerit, ad poenam soluendam.

CAPITVLVM X.

Ex parte.

PARAPHRASIS.

Cum Canonici Ecclesiæ S. Cuniberti in discordia eligerent alij quidem Henricum

de Iuliaco, alij verò Conradum de Lombardia; duo isti curarunt compromissum fieri in Archiepisc. Coloniensem: Is causæ meritis diligenter auditis ac perspectis, diem partibus designauit ad sententiam definitiuam ferendam. Interea autem moritur Henricus. Quo audito Archiepisc. prohibuit Canonicis, ne pendentæ sua sententiæ, ad aliam electionem procederent: sed aliqui non obtemperantes Beatum Canonicum Coloniensem elegerunt. Igitur cum die constituto in præsentia partium compromittentium sententiæ ferri deberet, Beatus ille electus venit, & allegauit vterius procedendum non esse; cum per Henrici mortem compromissum finitum fuerit. Super hac re consultus Honorius III. respondit; Tamen si compromissum morte Henrici finitum fuerit, tamen de prioris electionis meritis cognosci prius oportuisse, quam procederetur ad secundam: quandoquidem si Conrado superstiti ius competat ex electione, satis constat, posteriorem penitus non valere.

SUMMARIUM.

1. Discordia in causa electionis per arbitros terminari potest, in ordine ad compromittentes, non autem confirmatorem, cui præiudicari non potest.
2. Arbitrarius suam sententiam in præsentia promittentium pronunciare debet, & quidem intra tempus ipsi à partibus constitutum, alias expirat compromissum, nisi temporis prorogatio arbitro concessa sit.
3. Si duobus in discordia electis, morte alterius, vel renuntiatione, aut causâ eisdem abiudicatâ procedi ad electionem nouam non potest, nisi finita lite super iure coelecti superstitis.
4. Si in ordinarium super causâ electionis compromissum est, morte vnius compromittentium finitur compromissum, non autem iurisdictio eius ordinaria.

NOTANDVM I. Discordia in causa electionis per arbitros terminari potest. Quod